

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Klassiõpetaja õppekava

Maarja Suigusaar

**KIRJUTAMISOSKUST ARENDAVAD ÜLESANDED II KOOLIASTME INGLISE
KEELE ÕPPEMATERJALIDES *I LOVE ENGLISH* JA *CLICK ON***

Magistritöö

Juhendaja: Evi Saluveer

Läbiv pealkiri: Kirjutamisoskust arendavad ülesanded

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Evi Saluveer (MA)

.....

Kaitsemiskomisjoni esimees: Evi Saluveer (MA)

.....

Tartu 2012

Kirjutamisoskust arendavad ülesanded II kooliastme inglise keele õppematerjalides

I Love English ja *Click on*

Resümee

Tänapäevases avatud maailmas pole võimalik hakkama saada ilma võõrkeeles kirjutamise oskuseta. Seetõttu peab ka kooli võõrkeeleeõppes oluliselt enam tähelepanu pöörama kirjutamisoskuse arendamisele. Enamasti kasutakse selleks õppematerjalides leiduvaid kirjutamisülesandeid.

Käesoleva uurimustöö eesmärk oli analüüsida II kooliastmes kasutatavaid inglise keele õpikisarju *Click on* ning *I Love English*, et välja selgitada, milliseid kirjutamisülesandeid need sisaldavad.

Uurimustulemused näitasid, et õppematerjalides olid valdavalt kontrollitud kirjutamise ülesanded, mis on sobivad keele baasoskuste õpetamiseks. Tekstiloomeoskust arendavaid mudelkirjutamisülesandeid oli sarjades vähe. Samas oli *Click on* sarjas rohkelt õpilast nende tegemisel abistavat materjali. Vähe leidis mõlemas sarjas ka õpilase igapäevaeluga seotud ning terviktekstülesandeid.

Märksõnad: võõrkeeles kirjutamisoskuse arendamine, kirjutamisülesanded.

Writing Tasks in Primary School English Textbooks *I Love English* and *Click on*

Abstract

In today's open world it is impossible to manage without having good writing skills in foreign languages. That is why developing writing skills in language classes is getting more and more important. To teach these skills teachers usually use different writing tasks in textbooks and workbooks.

The aim of the present research was to analyse two English textbook series *Click on* and *I Love English* to find what kind of writing tasks they contained. It appeared that in both series mostly controlled writing tasks were used to teach basic language skills. The number of guided writing tasks which would help to teach creative writing was small in both series. However, in *Click on* additional material to help students to write was provided more often than in *I Love English*. Writing tasks based on students' everyday life or using full texts were not numerous in either of series.

Key words: developing ESL writing skills, writing tasks

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
<i>Kirjutamise kui osaoskuse olulisus</i>	4
<i>Kirjutamisoskuse arendamist mõjutavad tegurid</i>	6
Õpikeskkond	6
Õppematerjalid	7
<i>Kirjutamisoskust arendavad ülesanded</i>	7
Kopeerimisülesanded.	8
Kontrollitud kirjutamise ülesanded.	9
Juhendatud kirjutamise ülesanded	11
<i>Varasemad uuringud</i>	13
<i>Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused</i>	14
Metoodika.....	15
<i>Valim</i>	15
<i>Protseduur</i>	16
Tulemused	17
Arutelu.....	27
Kasutatud kirjandus.....	32

Sissejuhatus

Võõrkeelt õpetatakse läbi nelja osaoskuse: lugemine, kuulamine, kõnelemine ja kirjutamine. Kahe esimese puhul on tegemist passiivse osaoskusega, kaks viimast on aktiivsed osaoskused. Passiivsete osaoskuste puhul sõltub õppija täielikult talle ette antud auditiiivsest või visuaalsest keelelisest materjalist, aktiivseid osaoskusi rakendades võib ta ise otsustada, milliseid grammatilisi ja leksikaalseid elemente ta soovib ja oskab kasutada (Jung, 2006). Kahest aktiivsest osaoskusest peab Hyland (2002) tähtsamaks kirjutamisoskust, sest seda vajatakse nii sotsiaalses, professionaalses kui ka akadeemilises elus. Kirjutamisoskus annab selle valdajale eelise teiste ees, loob eduka ja enesekindla inimese, kes on elus hakkama saamiseks varustatud teadmiste ja oskustega (Hodson & Jones, 2002; Tribble, 2010). Kuigi kirjutamisoskuse arendamine võõrkeeles saab Põhikooli riikliku õppekava (2010) järgi alguse esimeses kooliastmes, pööratakse teises kooliastmes sellele enam tähelepanu. Märkatavalt laieneb kirjutamisel põhisõnavara, õigekirja ning tekstilooime oskuse arendamine. Õpetaja ülesandeks on valida selleks sobivad ülesanded. Nende valikul tuleb tähelepanu pöörata sellele, et mehhaanilised ülesanded vahelduksid loovatega ning ülesanne oleks õpilastele sisult huvitav (Läänemets, 1992; Tomlinson, 2010).

Eestis ei ole seni teadaolevalt uuritud, milliseid kirjutamisülesandeid erinevad inglise keele õppematerjalid sisaldavad. Leidub küll autoreid, kes on käsitlenud kirjutamisoskuse arendamist võõrkeeles üldiselt (Kärtner, 2000; Skopinskaya, 1996; Tikerpe, 2005; Vassiljeva, 2007) või uurinud tekstilooimeoskuse arendamist (Jung, 2006). Arvestades, et enamasti sõltub ülesannete valik suurel määral sellest, mida pakuvad erinevad õppematerjalid (Hyland, 2003), on oluline välja selgitada, millist tüüpi ülesandeid need sisaldavad ning kuidas nad toetavad õpilast tekstilooimeoskuse arendamisel. Sellest lähtuvalt analüüsitakse käesolevas uurimuses kahte Eesti koolides kasutatavat teise kooliastme inglise keele õppesarja, *Click on* ja *I Love English*.

Kirjutamise kui osaoskuse olulisus

Erinevad autorid (Bae & Bachman, 2010; Uusen, 2006) defineerivad kirjutamist kui oma mõtete või sõnumi edastamist lugejale, kasutades tähemärke. Seega on kirjutamise juures olulised ühelt poolt kirjutaja mõtted, ideed, kirjutamise eesmärk, sõnavara, teksti ülesehitus, selle selgus ning lugejaga arvestamine. Teisalt on tähtis ka selle vormiline külge, so käekiri, õigekiri, süntaks ja kirjavahemärgistus. Sellest tulenevalt ei ole võõrkeeles kirjutamine pelgalt vahend grammatika ja lugemisoskuse omandamiseks (Reid, 2002). Kirjutamisel on tähtis koht nii õppeprotsessis kui õpilase arengus. See arendab mõtlemist ning annab oskuse suhelda ja

oma arvamust avaldada, sest oma mõtete üles kirjutamisel vaadatakse ideed üle, nende üle mõtiskletakse, need korrastatakse ja vajadusel muudetakse (Ibrahim, 2006; Jung, 2006; Steele, Temple, Meredith & Walter, 1997). Kirjutamisoskuse arendamine aitab kasvatada igast lapsest isiksuse, kes julgeb oma mõtteid kirja panna (Läänemets, 1992; Uusen, 2006). Samuti valmistab võõrkeeles kirjutama õppimine õpilasi ette eluks, sest sageli on neil vaja jätta kirjalik teade, täita dokumente, kirjutada sõnum või kiri sõpradele (Harmer, 2003). Hyland (2003) rõhutab, et 21. sajandil on eluliselt tähtis suuta vahetada oma mõtteid ja infot läbi interneti ning see nõuab head ingliskeelset kirjaoskust. Õpilastele pakub see võimaluse suhelda paljude teiste lastega üle maailma. Regulaarne ühendus muukeelsete kirja- või netisõpradega muudab lapsed enesekindlamaks ja tekitab huvi kirjutamise vastu (Slattery & Willis, 2001).

Keeleõppes on kirjutamisel oluline tähtsus, kuna ta toetab õppimist. Kirjutamine sunnib õppijat õppima ja tagasisidet andma võõrkeeles ning aitab seeläbi süvendada grammatikateadmisi ja õpitud sõnavara (Jung, 2006; Rao, 2007). Ka on õpilased sealjuures seotud keele õppimisega nii füüsiliselt kui vaimselt, sest kirjutamisel peavad koos töötama nii nende silmad, käsi kui ka aju (Raimes, 1983). Kirjutamise ajal on õpilasel võimalik töötada omas tempos ning õpetaja saab sel ajal õpilasi eraldi juhendada. Seetõttu näevad nii õpilased kui õpetajad paremini kirjutamisoskuse arengut ning saavad diagnoosida probleeme (Byrne, 1991; Hedge, 2000; Kärtner, 2000).

Kuigi kirjutamisoskuse arendamine on oluline, ei meeldi kirjutamine sageli õpilastele (Byrne, 1991). Hyland (2003) ning Zemach ja Islan (2006) peavad seda kõige raskemini omandatavaks osaoskuseks nii emakeele kui ka võõrkeeles õppimisel. Selle on tinginud kirjutamise kompleksus ja mitmetahulisus, mis nõuab võimet manipuleerida samaaegselt erinevate oskustega (Evans, 2001). Nendeks oskusteks on loominguoskus, õigekirjaoskus, grammatika tundmine, sobiva sõna valik, lausete sidumisoskus, tekstiloome, stiilitunnetus ning idee olemasolu (Phillips, 1994). Kui üks eespool toodud oskustest on puudulikult omandatud, kannatab seetõttu kirjutatust arusaamine (Kärtner, 2000). Kirjutamisel tekkivad probleemid tulenevad ka kirjutamise iseloomust: kirjutaja ei saa oma mõtte väljendamiseks kasutada liigutusi, miimikat, hääletooni ega täitesõnu. Kirjutatut ei saa üle selgitada ega oma mõtet korrastada vastavalt lugeja reageeringule (Byrne, 1991; Hadfield & Hadfield, 2004; Hedge, 2000; Hyland, 2002). Samuti võib Byrne'i (1991) arvates õpilastele tunduda, et kirjutamine ei ole eriti vajalik, sest nad saavad võõrkeeles selgeks ka ilma kirjutamisoskuseta. Seetõttu on õpetajal suur osa teadvustamaks õpilasele võõrkeeles kirjutamise oskuse

vajalikkust ning teda selleks ette valmistada (Rao, 2007; Tribble, 2010). Sealjuures tuleks õpetajal silmas pidada, et kirjutamisoskus, nagu iga teinegi oskus, areneb järk-järgult koos lapse üldise arenguga ning see peab olema proportsionaalselt tasakaalus teiste võõrkeele osaoskuste arendamisega (Kärtner, 2000; Uusen, 2006). Samas tõdeb Jung (2006), et viimastel aastakümnetel on võõrkeeleõpetuses pööratud küll piisavalt suurt tähelepanu kõnekeele arendamisele, kuid kirjalik tekstiloomine on nii õppetöös kui ka võõrkeeleõpikutes jäänud tagaplaanile. Võõrkeeleletunnis piirdub kirjutamine tihti vaid mehaanilise kirjutamisega.

Kirjutamisoskuse arendamist mõjutavad tegurid

Kuna kirjutamine on niivõrd kompleksne tegevus, tuleb õpetajal tagada selleks soodne keskkond. Selleks peab ta tähelepanu pöörama õpikeskkonnale, õppematerjalidele ning neis leiduvatele ülesannetele.

Õpikeskkond. Õpikeskkonnana mõistetakse õpilasi ümbritseva füüsilise, vaimse ja sotsiaalse keskkonna kooslust, milles õpilased arenevad ja õpivad. Õpikeskkond peab toetama õpilase arenemist iseseisvaks ja aktiivseks õppijaks (Põhikooli ..., 2010). Klassiruum, kus õpitakse võõrkeelt, peaks olema korraldatud sellisel moel, et see aitaks õpilasel keskenduda keele ja selle osaoskuste arendamisele. Õpilasel peaks olema võimalus võõrkeelt õppida mitte ainult õpikuid ja töövihikuid kasutades, vaid ka selle kasutamist enda ümber nähes. Selleks võiks ruumi seintel ja riiulitel eksponeerida nii kaarte, plakateid, õpilaste töid kui ka teatmeteoseid. Peale selle, et õpilane märkab seinale või riiulile pandut iga päev, on võimalik neid kasutada tunni läbiviimise käigus, suunates õpilasi oma kirjutatut kontrollima või kasutades pilte ning sedelid erinevate ülesannete tegemisel (Reilly & Reilly, 2005). Ellis'e ja Mills'i (2002) arvates võiks õpetaja luua kirjutamise jaoks klassi oma nurga. Seal peaks paiknema kõik kirjutamiseks vajalik, õpilaste tööd ning kirjutamisvahendid. Sinna on sobilik paigutada kastikesse kogutud või klassiseintel paiknevaid sõnasedeleid, ingliskeelseid õpilaste enda tehtud või ostetud juturaamatuid, pilte, isetehtud või ostetud sõnastikke (Reilly & Reilly, 2005). Õpetaja ülesandeks peaks jääma nende abimaterjalide pidev uuendamine ning silmapaistvaks muutmise.

Peale materiaalse keskkonna on õpilasele kirjutamise juures tähtis meeldiv õhkkond. Tähtis on õpetaja hoiak ja entusiasm, mis stimuleerib õpilast kirjutamisoskuse arendamisel (Hiatt & Rooke, 2002). Õpetaja peab olema kannatlik ja positiivne nii kirjutamise juhendamisel, hinnangu andmisel kui ka abistamisel. Kuna õpetaja eesmärgiks on innustada õpilast eluaegseks õppijaks, peaks ta kasutama tunnis selliseid strateegiaid, mis õpetavad

teadmisi aktiveerima, fokuseerima, selekteerima, organiseerima ja integreerima (Buehl, 2002). Kirjutamiseks sobiva atmosfääri loomiseks peab Klauser (1986, Gerngross, Puchta & Thornbury, 2006 j.) vajalikuks tagada klassiruumis enne kirjutama asumist vaikuse, et õpilased saaksid oma tööle keskenduda. Pärast teksti kirjutamist on soovitatav lasta seda kaasõpilasel ette lugeda. Selle kuulamine annab õpilasele võimaluse teksti endale silmade ette manada.

Õppematerjalid. Õpikud ja töövihikud omavad õpetamise juures suurt tähtsust. Honig (Mikk, 2000 j) toob välja, et tunni planeerimisel toetuvad õpetajad keskmiselt 90% ulatuses õpikutele. Ka kirjutamise õpetamiseks kasutatakse koolides eelkõige õpikuid ja töövihikuid. Hyland (2003) peab nende kasutamist oluliseks eelkõige algajate õpetajate puhul, sest kirjutamisoskust arendavad harjutused on õpikutes ja töövihikutes esitatud loogilises järjekorras. Kuid ka kogemustega õpetajad toetuvad kirjutama õpetamisel suuresti õppematerjalile. Õpikuid ja töövihikuid ei kasutata mitte ainult ideede saamiseks, vaid tihti on see ainuke allikas, mille järgi õpetatakse.

Läänemets (1992), Mikk (2000) ning Skogen ja Holmberg (2004) rõhutavad, et õppevahendid peavad õpilase jaoks olema valitud selliselt, et need motiveeriks ja aitaksid kaasa laste iseseisvate tööharjumuste arendamisele. Eesti koolides kasutatavale õppekirjandusele on püstitatud oma nõuded, kus muuhulgas rõhutatakse ka seda, et õppekirjandus peab sisaldama mitmekesiseid ja ainedidaktiliselt otstarbekaid ülesandeid (Nõuded õpikutele ..., 2009). Samas soovitab Hyland (2003) õpetajatel suhtuda kirjastuste poolt pakutavasse õppevarasse ettevaatlikkusega, sest isegi kõige paremini koostatud õpik ei saa sobida kõikidele õpilastele igas situatsioonis. Nii pakuvad õpikud ja töövihikud küll süsteemse viisi, kuidas kirjutamisoskust arendada, sisaldavad valmis harjutustikke ja tekste, kuid ei kajasta õpilaste individuaalseid vajadusi ja kammitsevad õpetaja ning õpilase loovust. Ka ei ole tekstid ja ülesanded alati seotud õpilase igapäevaeluga ning võivad olla kultuuriliselt mittevastavad (Hyland, 2003; Tomlinson, 2008). Seetõttu on tähtis, et õpetaja vaataks kriitiliselt üle, mida õpikud ja töövihikud pakuvad ning kohandaks neid vastavalt oma ja õpilaste vajadustele.

Kirjutamisoskust arendavad ülesanded

Kirjutamisoskuse kujunemine areneb mööda teatud astmeid. Kõigepealt õpitakse selgeks tähed, seejärel üksikute sõnade õigekiri, edasi asutakse lausete moodustamise juurde ning viimasena koostatakse terviktekste. Skopinkaya (1996) eristab kirjutamisoskuse arendamisel

viit etappi: varane kirjutamine, kopeerimine, kontrollitud kirjutamine, juhendatud kirjutamine ning vabakirjutamine. Kirjutamisoskuse arendamiseks erinevatel etappidel kasutatakse erinevaid kirjutamisülesandeid. Ülesannete valikul liigutakse kergematelt ülesannetelt raskemate suunas. Üleminekud peaksid Byrne (1991) sõnul toimuma sujuvalt ning kirjutamisoskuse suurenedes peaksid raskemad ülesanded vahelduma kergematega, et õpilane tajuks, kuivõrd paremaid töid ta suudab kirjutada.

Kuna erinevad autorid (Byrne, 1991; Hyland, 2003; Kärtner, 2000; Reilly & Reilly, 2005; Skopinskaya, 1996) jaotavad kirjutamisülesandeid erinevalt, siis käesolevas uurimuses on ülesanded jagatud kolme kõige enam välja toodud kirjutamisülesannete kategooriasse: kopeerimisülesanded, kontrollitud kirjutamise ülesanded ning juhendatud kirjutamise ülesanded. Nimetatud kategooriaid sobivad Põhikooli riikliku õppekava (2010) järgi kirjutamisoskuse arendamiseks II kooliastmes.

Kopeerimisülesanded. Kopeerimisülesannetes on põhirõhk õigekirjareeglite õppimisel ning sõnavara suurendamisel (Byrne, 1991). Need on kõige lihtsamad ja enam kontrollitavad kirjutamisharjutused. Kopeerimisülesannetes matkitakse täpselt etteantud mudelit. Õpilane ei tee neis ülesannetes mingeid omapoolseid lisandusi ega muutusi. Sellised ülesanded on olulised, kuna muudavad õpilase teadlikuks sellest, kuidas moodustuvad sõnad ning lausete struktuur (Reilly & Reilly, 2005; Skopinskaya, 1996). Peale kirjutamisoskuse areneb nende harjutuste toel ka lugemisoskus, sest laps loeb eelnevalt sõna ning siis kirjutab selle (Kärtner, 2000).

Õpilase oskuste suurenedes peaks mehhaanilisele kopeerimisele kaasnema mingi ülesanne. Kärtner (2000) pakub välja erinevaid ülesandeid nagu sorteerimis-, järjestamis-, sobitamis- ning järelkopeerimise ülesanded. Sorteerimisülesanded nõuavad sõnade või lausete rühmitamist kategooriatesse. Rühmitamine võib toimuda mingi ühise nimetaja alusel: sõnaliik, kasutusala, grammatiline vorm jne. Järjestamisülesannetes järjestatakse sõnu, lauseid või lõike mingi tunnuse alusel. Eesmärgiks on õpetada lapsi tundma sõnade järjekorda lauses ja lõikude sidumist. Abiks võivad olla pildid, joonistused või koomiksid. Sobitamisülesannetes viiakse kokku paarilised: emakeelsed ja võõrkeelsed sõnad, pilt ja sõna, küsimus ja vastus, lause lõpp ja algus jne. Järelkopeerimisel taastavad õpilased mälu järgi etteantud sõnad või laused. Erinevate autorite poolt (Byrne, 1991; Davis & Rinvoluceri, 2000; Kärtner, 2000; Reilly & Reilly, 2005; Saks, 1997; Skopinskaya, 1996) välja toodud kopeerimisülesanded on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Kopeerimisülesanded

Ülesande liik	Näited töökäskudest
Sõnade kopeerimise ülesanded	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjuta ema- ja võõrkeelsetest sõnapaaridest välja võõrkeelne sõna. • Sildista pildil olevaid esemeid. • Sobita etteantud sõnad ristsõnasse. • Vali tabelist sõnu ja koostada nendest lauseid. • Leia loetellu mittekuuluv (<i>odd man out</i>). • Leia „sõnaussi“ peidetud sõnad. • Kirjuta ruudustikku tahvlilt valikuliselt sõnu (Bingo).
Lausete kopeerimise ülesanded	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjuta loetelust välja pildi või maali kohta käivad laused. • Kirjuta välja 3-5 tekstis enam meeldinud lauset. • Kirjuta ümber vaid grammatiliselt õiged laused. • Vali sobiv lauselõpp. • Kopeeri raamatust laul või luuletus.
Järjestamisülesanded	<ul style="list-style-type: none"> • Pane sõnad õigesse järjekorda (näit. järjestaja kuud, nädalapäevad või õppeained). • Järjesta sõnu tähestiku alusel. • Järjesta tähti sõnadeks. • Järjesta silpe sõnadeks. • Järjesta segamini aetud sõnad lauseteks. • Järjesta segipaisatud lõigud või laused tekstiks. • Järjesta sõnu etteantud värviskeemi alusel.
Sobitamisyülesanded	<ul style="list-style-type: none"> • Sobita emakeelsed ja võõrkeelsed sõnad või laused. • Sobita pilt ja sõna. • Sobita kokku küsimus ja vastus. • Sobita lause lõpp ning algus.
Sorteerimisülesanded	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjuta tekstist välja sõnad, mis kuuluvad nõutud kategooriasse (näit. ravi - arst, tabletid, patsient...). • Sorteeri sõnad kasutusala järgi (näit. toit, jook, riided jne). • Rühmita sõnad riimumise järgi ning lisa ise riimuvaid sõnu. • Sorteeri kahe erineva jutukese laused, järjestaja need ning kopeeri.
Järelkopeerimisülesanded	<ul style="list-style-type: none"> • Loe lauseid õpetaja käes olevatelt sedelilt (tahvlilt, lüümikult vm), jäta meelde ja kirjuta need vihikusse. • Piilu tahvlile kirjutatud sõna läbi paberile joonistatud kaamera või akna, jäta see meelde ning kirjuta vihikusse. • Arva ära, milline sõna on tahvlile kirjutatud (sõna on kinni kaetud ning õpetaja annab ära arvamise jooksul vihjeid), jäta see meelde ja kirjuta.

Kontrollitud kirjutamise ülesanded. Kontrollitud kirjutamise puhul antakse õpilasele mudel, mida järgida või visand, mida lõpetada. Nende ülesannete juures on põhirõhk lausestruktuuri õppimisel ning grammatikateadmiste rakendamisel: õpitakse sõnade järjekorda lauses, suure ja väikese algustähe kasutamist, kirjavahemärgistust, aegade õiget kasutust jne. Õpilased peavad selliste ülesannete puhul üheaegselt keskenduma erinevatele aspektidele nt grammatikale ja mõnele keeleteemale (Skopinskaya, 1996). Kontrollitud kirjutamise

ülesanded on sobilikud eelkõige põhikooli õpilastele, sest selles vanuses ei mõisteta abstraktseid keelereegleid. Seetõttu on vajalik kasutada ülesandeid, mis keskenduksid vaid käsitletavale keeleteemale ning millega ei kaasneks muid kirjutamise komponente nagu idee olemasolu, teksti sidusus jne (Raimes, 1983; Reilly & Reilly, 2005). Selliste ülesannete lõpptulemus on kas vale või õige, ning seda on õpetajal võimalik kiiresti kontrollida (Kärtner, 2000; Skopinskaya, 1996). Kontrollitud kirjutamise juures ei ole õpilasel võimalik teha suuri vigu, kuid samas ei lase see tal olla loominguline. Seetõttu ei tohiks sellist liiki ülesanded jääda keele õpetamisel valdavaks, vaid peaksid olema tasakaalus loominguliste ülesannetega (Läänemets, 1992; Tomlinson, 2010).

Sobivateks kontrollitud kirjutamise ülesanneteks peab Kärtner (2000) pea kõiki kirjalikke töövihiku, töölehtede või õpiku harjutusi, kus õpilase ülesandeks on teksti täiendamine omapoolsete lisandustega. Ülesanded jagunevad täiendamis-, muutmis- ja koostamisülesanneteks (Kärtner, 2000). Täiendamisharjutuses täiendatakse teksti või lauseid puuduvaga. Sellised on enamasti lünkharjutused, kus lünka tuleb leida sobiv sõna etteantud loetelust või see ise välja mõelda. Muutmisharjutustes muudetakse sõnastust või sõnu. Selleks võib teksti väikeste muudatustega ümber kirjutada, asendada esile tõstetud sõna samatähendusliku või vastandsõnaga, pikendada või lühendada lauset. Koostamisharjutustes koostatakse etteantud sõnade või lausete abil lauseid või tekste. Kontrollitud kirjutamise harjutuste hulka kaasab Skopinskaya (1996) ka korrigeerimisharjutused, kus parandatakse valesti kirjutatud teksti, lauseid või sõnu. Erinevate autorite (Byrne, 1991; Kärtner, 2000; Phillips, 1994; Reilly & Reilly, 2005; Skopinskaya, 1996; Thornbury, 2002) poolt välja toodud kontrollitud kirjutamise harjutused on esitatu tabelis 2.

Tabel 2. Kontrollitud kirjutamise ülesanded

Ülesande liik	Näited töökäskudest
Täiendamisharjutused	<ul style="list-style-type: none"> • Täida lüngad. • Täienda teksti, kus puuduvat sõna lauses asendab pilt, vastandsõna või sünonüüm. • Täida lüngad kindlat liiki sõnaga. • Täienda lauset kindla arvu sõnadega. • Täienda teksti kindla arvu kindlat liiki sõnadega (nt. 10 omadussõnaga jne). • Täienda teksti puuduvate sõnadega, kus näiteks iga seitsmenda sõna asemel on lünk. • Täienda lauset puuduva osaga, kui antud on ainult sidesõna. • Vali sõnakastist õige sõna ja pane lünka. • Ühendada kaks või enam lauset sidesõnade abil üheks. • Vastata küsimustele.

	<ul style="list-style-type: none"> • Koosta küsimus antud vastuse kohta. • Lõpeta või alusta lauset. • Paiguta tekstist saadud informatsioon tabelisse või ankeeti. • Lisa dialoogi puuduvad laused. • Kirjuta puuduv lause või lõik. • Täienda teksti etteantud lausetega, valides neile tekstis sobiva koha. • Täida ristsõna.
Muutmisharjutused	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjuta tekst ümber muutes seal mingi osa (nt. grammatilist vormi). • Asenda allajoonitud sõna samatähendusliku või vastandsõnaga. • Asenda kindel arv grammatilisi struktuure vastavalt õpetaja juhisele. • Muuda lauseid nii, et need käiksid õpilaste endi kohta. • Sõnasta lauseid ümber, kasutades samatähenduslikke sõnu. • Lisa etteantud lihtlausele võimalikult palju sõnu, et tekiks pikim liitlause. • Vähenda sõnu lauseis, et koostada nt telegramm.
Koostamisharjutused	<ul style="list-style-type: none"> • Koosta võtmesõnade abil dialoog, kasutades näidist. • Kirjelda pilti, kasutades etteantud sõnu. • Kirjuta tekst juhendi järgi. • Arenda fraasid tekstiks. • Moodusta etteantud sõnadest lause, kasutades õigeid grammatilisi vorme. • Täida teksti põhjal ankeet ja hiljem koosta samalaadse ankeedi põhjal näidistekstiga sarnane tekst. • Vaata pilti 1 min jooksul, kirjuta mälu järgi ülesse asjad, mis kaardil olid (kaart on pööratud tagurpidi) ning moodusta nendega pildi kohta käivaid lauseid.
Korrigeerimisharjutused	<ul style="list-style-type: none"> • Paranda tekstis või lausetes olevad grammatilised vead. • Paranda tekst või laused vastavalt pildile. • Paranda kokkuvõtte toetudes loetud/kuulatud tekstile. • Vali õige sõna ja paranda laused pildile või mõnele grammatilisele reeglile toetudes, seejärel kirjuta lause ümber.

Kontrollitud kirjutamise ülesannetena soovitatakse kasutada terviktekstide põhjal koostatud harjutusi, kuna need annavad õpilasele tekstinäidise (Hedge, 2000). Tekstide valikul võiks arvestada nende seotust igapäevaeluga, et õpilasel kinnistuks arusaam kirjutamisoskuse vajalikkusest (Byrne, 1991; Mikk, 2000; Tomlinson, 2010).

Juhendatud kirjutamise ülesanded. Juhendatud kirjutamisel toimub kirjutamine etteantud mudeli järgi (Kärtner, 2000; Skopinskaya, 1996). Kasutatakse ka mõisteid mudelkirjutamine ja paralleelkirjutamine (*parallel writing*) (Byrne, 1991; Raimes 1983). Õpilased peavad

koostama näidiseiga sarnase teksti, kusjuures mudel ehk näidis võib olla antud suuliselt või kirjalikult. Sõnade ühendamine lauseks ning seejärel tekstiks nõuab suuremaid grammatilisi teadmisi. Almond (2001, viidatud Corden, 2002 j), Zemach ja Islan (2006) ning Tribble (2010) usuvad, et see võib lapsele tunduda hirmuäratav, mistõttu nad vajavad rohkem juhendamist. Seega ei tohiks õpetaja ülesande esitamisel piirduda vaid instruksioonide jagamisega, vaid õpilasetele tuleks pakkuda erinevaid eelharjutusi. Oluliseks peetakse, et mudelkirjutamisülesande tegemist alustatakse sissejuhatusena teemasse, mille käigus meenutatakse õpitud sõnavara ja tutvustatakse uut. Seejärel asutakse lugema näidisteksti, kus pööratakse tähelepanu keelestruktuuridele (Gerngrossi, Puchta & Thornbury, 2006; Hadfield & Hadfield, 2000; Hiatt & Rooke, 2002; Hyland, 2003; Tribble, 2010). Sissejuhatava osa eesmärgiks on korrektse teksti meenutamine ja selles sisalduvate keelestruktuuride omandamine valmistamaks õpilasi ette iseseisvalt kirjutama (Hyland, 2003; Thornbury, 2002). Edasi jätkatakse mudelteksti põhjal koostatud ülesannetega. Nendeks võivad olla näiteks täiendamis-, sobitamis-, järjestamis-, muutmisülesanded jms (Hyland, 2003).

Mudelkirjutamise ülesande juures on tähtsad ka erinevad stimuleerivad lisamaterjalid (*stimulus materials*). Neid kasutatakse nii kirjutamisele eelnevate kui ka järgnevate harjutuste juures. Lisamaterjalideks võivad olla visuaalsed materjalid (pildid või pildiseeriad, plaanid, kaardid, diagrammid, graafikud või tabelid), elektroonilised materjalid (veebilehed, interneti vestlusringid ja jututoad), audiomaterjalid (filmid, telesaated, lindistatud vestlused, laulud, kuuldemängud) ning igapäevaelus kasutatavad esemed (majapidamistarbed, mänguklotsid vm). Selliste materjalide eesmärgiks on pakkuda õpilastele kirjutamisel abi. Mida detailrikkamad on abimaterjalid, seda enam nad õpilast toetavad. Lisaks mudeltekstile, mida järgida, ning abimaterjalidele võib ette anda ka esimese või viimase lause tekstis, kava, küsimuste seeria, fraasid, mida kasutada või spetsiifilise informatsiooni, mis peaks tekstis sisalduma (Byrne, 1991; Hyland, 2003).

Oluliseks peetakse mudelkirjutamise juures ka seda, et õpilane teaks, kellele tema kirjutis on adresseeritud, sest see määrab ära selle stiili ja vormi. Lugejaskond võib olla kujuteldav või reaalne: neti- või kirjasõber, õpetaja, klassikaaslane, ajalehe või ajakirja lugejad vm (Corden, 2002; Raimes, 1983; Reid, 2002; Reilly & Reilly, 2005).

Mudelkirjutamiseks sobivad pildi kirjeldamine, koomiksile või pildijadade koostamine ning kõnemullide või kirjelduste lisamine, kirjale, kaardile või telegrammile vastamine, intervjuerimine, märksõnade või abilausete abil kirjandite, kokkuvõtte, dialoogide kirjutamine (Skopinskaya, 1996). Samuti võiks julgustada õpilasi kirjutama lühisõnumeid,

andes huvitava eesmärgi ja tõelise või kujuteldava lugejaskonna. Sellised ülesanded stimuleerivad õpilast ja ülesandega kaasneb seos igapäevaeluga (Moon, 2008; Tomlinson, 2010). Kuigi on oluline kirjutada igapäevaeluga seotud tekste, ei tohiks need jääda valdavaks, õpilased peavad saama kirjutada ka oma fantaasial põhinevaid ilukirjanduslikke kirjutisi (Tribble, 2010).

Selleks, et saavutada hea kirjutamisoskus, tuleb pidevalt praktiseerida, kuid ruumi peab jääma ka loomingulisuseks ning vabaks eneseväljenduseks (Sheils, 1993). Õpetaja ülesandeks on valida häid kirjutamisülesandeid. Hea ülesanne peab olema õpilasele jõukohane, st nii sõnavara kui ka grammatika peavad olema tuttavad, sobiva pikkusega, huvitav ning arenema välja teistest keeletunni ülesannetest (Hyland, 2003; Mikk, 2000; Tomlinson, 2010). Nii näiteks sobivad keele baasoskuste – õigekiri, sõnavara, grammatika – õpetamiseks erinevad kontrollitud kirjutamise harjutused (Moon, 2008). Samas on mõnikord baasoskusi lihtsam ja meeldivam õpetada läbi õpilaste endi kirjutiste, sest loovate ülesannete kaudu on võimalik õppijat rohkem motiveerida ning jõuda paremate tulemusteni kui mehaanilise kirjutamisega (Jung, 2006). Kui õpetaja soovib arendada suhtlusoskust, siis on peatähelepanu kirjutise eesmärgil ja lugejaskonnal ning sõnavara ja grammatikareeglitega tegeletakse juhul, kui nad on teksti kirjutamiseks olulised. Kui ülesande täitmisel tahetakse keskenduda kirjutamisprotsessile, siis on tähtsaim toetada kirjutajat ning muuta õpilane kirjutamisprotsessist teadlikuks. See hõlmab mitme mustandi kirjutamist ning õpetaja ja õpilase vahelist suhtlemist terve kirjutamisprotsessi vältel (Moon, 2008; Tribble, 2010).

Varasemad uuringud

Uurimusi inglise keele õpikutes leiduvate kirjutamisoskust arendavate ülesannete kohta leidub vähe. Küll aga on uuritud õppematerjale üldiselt ning nendest võib leida mõningaid järeldusi ka kirjutamisoskust arendavate harjutuste kohta. Erinevad autorid (Bolitho, 2008; Prodromou & Mishan, 2008) on välja selgitanud, et Euroopas kasutatakse inglise keele õpetamiseks enamasti Ühendkuningriigis või USA-s välja antud õppematerjale. Ühendkuningriigis koostatud õppematerjale on uurinud Tomlinson ja Masuhara (2008), kes toovad välja seal koostatud materjalide puudustena, et nendes keskendutakse pigem keelestruktuuride õpetamisele, kui et pakutakse erinevaid väljundeid keele reaalseks kasutamiseks väljaspool klassiruumi. Uurides USA-s kirjastatud õppematerjale, leidsid Frazier ja Juza (2008), et õpikutes ja töövihikutes leiduvate harjutuste tekstid on autentsed ja ülesanded on sisuliselt omavahel seotud. Samas leiti, et õpikutes ja töövihikutes leiduvad

harjutused ei ole seotud õpilaste huvialadega ning nendes on vähe võimalusi iseseisvaks ning individuaalseks edasijõudmiseks.

Lisaks eelnevale on Moon (2008) võtnud kokku 2007. a. veebruaris toimunud *International Association of Teachers of English as a Foreign Language* (IATEFL) „Noore õppija huvirühma“ (*Young Learners Special Interest Group*) veebipõhise arutelu õppematerjalides leiduvate kirjutamisülesannete üle. Leiti, et noorematele õppijatele mõeldud õppematerjalides puudub süstemaatiline ja õpilaste erinevaid vajadusi arvestav kirjutamisoskust arendav materjal.

Eestis on kirjutamisoskuse arendamist võõrkeeles uurinud Tikerpe (2005) ja Vassiljeva (2007). Tikerpe (2005) uurimuse eesmärk oli välja selgitada, milliseid võtteid ja meetodeid kasutavad tegevõpetajad kirjutamise osaoskuse arendamiseks põhikooli eesti keele kui võõrkeeles tunnis. Uurimusest selgus, et õpikud ja töövihikud ei paku piisavalt kirjutamisoskust arendavaid harjutusi ning need ei ole huvitavad ja diferentseeritud. Samuti pole arvestatud tugevamate ja nõrgemate õppijate vajadustega ning õpetajatel on peaaegu igas tunnis suur vajadus lisamaterjali järele. Ilmnes ka, et enamasti kasutavad õpetajad tunnis traditsioonilisi harjutusi: lünkharjutused, etteütlused, jutukeste koostamine, ümberjutustamine. Lisaks eelnevale tõdesid õpetajad, et kuigi kirjutamisoskus on oluline, sest selle kaudu saavad õpilased oma mõtteid väljendada, ei meeldi kirjalike tööde tegemine nii õpetajatele kui ka õpilastele, sest need on aeganõudvad ning tüütud.

Vassiljeva (2007) uuris vene ja eesti koolide inglise keele õpetajaid selgitamaks, milliseid kirjutamisülesandeid nad kasutavad kirjutamisoskuse arendamiseks 11. klassis. Uurimuse tulemusena selgus, et nii eesti kui ka vene koolide õpetajad kasutavad enam kontrollitud kirjutamise ülesandeid ning peamiselt keskendutakse õigekirjale ja grammatikale. Loovkirjutamisülesannetest kasutatakse enamasti riigieksami kirjutamisülesannetega sarnaseid ülesandeid (kiri, essee, ettekanne jne).

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Teise kooliastme lõpuks peab õpilane oskama kirjutada lühikesi kirjeldavat laadi jutukesi oma kogemustest ja ümbritsevast ning koostada lihtsaid isiklikke kirju (Põhikooli ..., 2010). Kirjutamisoskuse arendamisel on oluline, et õppematerjal pakuks piisavalt erinevaid kirjutamisülesandeid. Eriti tähtis on, et õpikutes ja töövihikutes leiduks ka ülesandeid, mis arendaks õpilaste tekstiloomeoskust. Sellest tulenevalt on käesoleva uurimuse eesmärk analüüsida kahes õpikusarajas, *Click on* ja *I Love English*, sisalduvaid kirjutamisülesandeid.

Töös püstitati järgmised uurimusküsimused:

1. *Kui palju ja millist liiki kirjutamisülesandeid erinevad õpikud ja töövihikud sisaldavad?* Enamus õpetajatest toetub kirjutamisoskuse arendamisel suuresti õppematerjalides leiduvatele ülesannetele (Hyland, 2003). Samas aga ei ole harjutuste valik neis alati mitmekesine (Tomlinson & Masuhara, 2008; Vassiljeva, 2007).
2. *Milline on erinevat liiki kirjutamisülesannete sagedus ning milliseid kirjutamisülesandeid leidub uuritud õppematerjalides kõige enam?* Hea kirjutamisoskuse saavutamiseks tuleb pidevalt praktiseerida (Sheils, 1993). Valdavalt kasutatakse kirjutamisoskuse arendamiseks kontrollitud kirjutamise ülesandeid (Jung, 2006; Tikerpe, 2005; Vassiljeva, 2007). Keele baasoskuste õpetamiseks on need küll sobilikud (Moon, 2008), kuid peavad olema tasakaalus loomingulisemate ülesannetega (Läänemets, 1992; Tomlinson, 2010).
3. *Kuidas on mudelkirjutamise ülesanne esitatud erinevates õpikutes ja töövihikutes?* Kuna tekstiloomel on õpilastele raskusi valmistav, siis on oluline õpilast selle juures abistada erinevate eelharjutuste, stimuleerivate lisamaterjalide või mudeltekstiga (Almond (2001, viidatud Corden, 2002 j); Zemach & Islan, 2006; Tribble, 2010).
4. *Kui palju kirjutamisülesandeid on seotud õpilaste igapäevaeluga või põhinevad terviktekstidel?* Ülesannete seotus õpilase igapäevaeluga motiveerib teda ning muudab kirjutamisülesande huvitavamaks (Byrne, 1991; Mikk, 2000; Moon, 2008; Tomlinson, 2010). Frazier ja Juza (2008) on aga leidnud, et õppematerjalid sellega enamasti ei arvesta. Tervikteksti kasutamine harjutustes annab aga õpilasele tekstinäidise (Hedge, 2000).
5. *Millised erinevused ning sarnasused ilmnevad kahe õpikuarja vahel?* Kuigi õpetajad kasutavad kirjutamisoskuse arendamiseks tunnis kõige rohkem õpikutes ja töövihikutes leiduvaid ülesandeid, peaks nendesse suhtuma kriitiliselt (Hyland (2003). Õpetajatel on kergem valida enda jaoks sobivaim õppekomplekt, kui ta teab, milliseid ülesandeid õpikuarjad sisaldavad.

Metoodika

Valim

Käesoleva uurimuse valimiks oli kaks Eesti koolide teises kooliastmes kasutusel olevat õpikukomplekti - *I Love English* ning *Click on*. Esimesest sarjast analüüsisin järgmisi materjale: *I Love English 2* õpik ja töövihik (Jõul & Kurm, 2004), *I Love English 3* õpik ja töövihik (Jõul & Kurm, 2005), *I Love English 4* õpik ja töövihik (Jõul & Kurm, 2006); teisest:

Click on. Starter õpik ja töövihik (Evans & O'Sullivan, 2002), *Click on 1* õpik (Evans & O'Sullivan, 2010), *Click on 1* töövihik (Evans & O'Sullivan, 2007), *Click on 2* õpik ja töövihik (Evans & O'Sullivan, 2010).

I Love English sarja õpikud ja töövihikud koosnevad igaüks 20 peatükist. *Click on. Starter* õppekomplekt sisaldab kuut, sarja esimene ja teine osa aga kümmet peatükki ning nendele järgnevat kordamiseks mõeldud enesekontrolli testi kahe peatüki materjali peale.

Protseduur

Õpikute ja töövihikute analüüsimiseks määratleti kõigepealt kirjutamisülesannete kategooriad: kopeerimis-, kontrollitud ning juhendatud kirjutamise ülesanded.

Kirjutamisülesanneteks loeti need harjutused, mille töökorralduses oli vastav märges või kui harjutusesse oli jäetud punktiirjoon, kuhu õpilane sai oma vastuse kirjutada. Kui ülesanne sisaldas mitut töökäsku, siis loeti need eraldi ülesanneteks. Sama kehtis, kui ülesanne koosnes mitmest osast (näiteks a ja b). Kuna juhendatud kirjutamise harjutustes soovitatakse õpilastele enne ülesande täitmist anda eelülesandeid või abimaterjale (Hiatt & Rooke, 2002; Hadfield & Hadfield, 2000 jt), siis uuriti, millised neist konkreetse ülesande puhul olemas olid.

Juhendatud kirjutamise ülesannete juures leiduvaid eelülesandeid eraldi ülesanneteks ei loetud. Kuna kirjutamisülesannete puhul peetakse oluliseks, et nad oleksid seotud õpilaste igapäevaeluga (Hyland, 2003; Moon, 2008; Reilly & Reilly, 2005) või põhineksid terviktekstidel (Hedge, 2000), siis analüüsiti ülesandeid ka sellest lähtuvalt. Tulemusi analüüsiti õppekomplektide kaupa, kuna töövihik moodustab ühe klassi vastava õppeaine õpiku või õpikutega tervikliku õppekomplekti (Nõuded õpikutele ..., 2009).

Uurimismeetodina kasutati kvantitatiivset sisuanalüüsi. Nii Pingel (1999, viidatud Nicholls, 2003j), Kalmus (2004), kui ka Mikk (2000) peavad seda meetodit sobivaks, kui töö eesmärk on mõõta õpikutes ja töövihikutes leiduvate ühikute (terminite, ülesannete vmt) esinemise sagedust ja intervalli, millele on tähelepanu pööratud ning mis on olnud valikute tegemise kriteeriumideks. Tulemuste analüüsiks kasutati kirjeldavat statistikat. Erinevat liiki kirjutamisülesannete ning mudelkirjutamisülesannetega kaasnevate abistavate harjutuste ja materjalide jaotust kahes õpikusarjas analüüsiti hii-ruut testiga, kusjuures jaotused hinnati statistiliselt oluliselt erinevaks, kui oli $p < 0.05$. Kuna hii-ruut test ei näita, kus täpselt statistiliselt oluline erinevus seisneb, analüüsiti erinevaid kirjutamisülesannete liikide ja mudelkirjutamisülesannetega kaasnevate abistavate harjutuste ja materjalide esinemissagedust sarjades post-hoc testiga andmetöötlusprogrammis SPSS 19, mille järgi statistiliselt oluline erinevus ilmneb, kui valimi põhjal leitud z-statistik on suurem kui 1.64, mis on olulisuse

nivool 0.05 z-statistiku kriitiline väärtus. Tulemuste usaldusväarsuse kontrolliks pakub Mikk (2000) üheks võimaluseks teise uurija kaasamist, kus uurija analüüsib samu õpikuid ja töövihikuid, kasutades selle teostamisel samu meetodeid ja parameetreid. Erinevate uurijate tulemusi võrreldakse korrelatsiooni kaudu, kus tulemused loetakse usaldusväärseks, kui selle koefitsent on statistiliselt märkimisväärne. Selle tõttu paluti Pärnu Koidula Gümnaasiumi inglise keele õpetajal, Sirje Trisnal, teostada sama uurimus ühe valimis leiduva õpikukomplekti põhjal. Kahe uurimuse tulemuste võrdlemiseks kasutati korrelatsiooni, mille järgi tulemused loetakse usaldusväärseks kui $r < 1$.

Tulemused

Kirjutamisülesannete arv ja esinemissagedus kirjutamisülesannete kategooriate kaupa

Uuritud õpikutes ja töövihikutes oli kokku 1638 kirjutamisülesannet – sarjas *Click on* 958 ja *I Love English* 680. *Click on* sarja õpikutes ja töövihikutes oli erinevaid kirjutamisülesandeid kõige enam selle teises osas – 381. *Starter*'is leidis neid 215 ning esimeses osas 362. *I Love English* sarja õpikud ei sisalda reeglina kirjutamisülesandeid. Nimetatud sarjas leidis kõige enam kirjutamisülesandeid *I Love English 4* õppekomplektis – 248 ning kõige vähem sarja teises osas – 208. Erinevates õppematerjalides leiduvate kirjutamisülesannete koguarvud kategooriate kaupa on esitatud tabelis 3.

Tabel 3. Kirjutamisülesannete arv kategooriate kaupa.

	Click on				I Love English				Click on,
	Starter	1	2	kokku	2	3	4	kokku	I Love English kokku
Kop. ül	42	31	16	89	67	64	54	185	274
Kontr. ül	158	302	339	799	138	145	175	458	1257
Juhend. ül	15	29	26	70	3	15	19	37	107
kokku	215	362	381	958	208	224	248	680	1638

Märkus: kop.ül- kopeerimisülesanded, kontr. ül- kontrollitud kirjutamise ülesanded, juhend.ül- juhendatud kirjutamise ülesanded.

Analüüsitud õppematerjalis esines kõige rohkem kontrollitud kirjutamise ülesandeid (1257): *Click on* sarjas 799 ning *I Love English* sarjas 458. Kõige vähem oli uuritud sarjades juhendatud kirjutamise ülesandeid (107): *Click on* komplektides 70 ja *I Love English* komplektides 37. Erinevaid kopeerimisülesandeid leidis uuritud õpikutes ja töövihikutes kokku 274. *I Love English* sarjas oli neid arvukamalt kui *Click on* sarjas, vastavalt 185 ja 89 (vt tabel 3). Analüüsides kirjutamisülesannete jaotust erinevates sarjades, näitas χ^2 test nende statistiliselt olulist erinevust ($p=0.000$, $\chi^2=91.8$). Post-hoc test näitas statistiliselt olulist

erinevust kopeerimis- ($z=9.6$) ning kontrollitud kirjutamise ülesannete ($z=7.6$) esinemissageduses, statistiliselt olulist erinevust ei ilmnenud juhendatud kirjutamise ülesannete ($z=1.5$) esinemise sageduses.

Kopeerimisülesanded. Kopeerimisülesanded (274) moodustasid 16,7% kõigist uuritud valimis leiduvatest kirjutamisülesannetest. *I Love English* sarjas oli neid 27,2% ja *Click on* seerias 9,3%. Selleks, et teada saada, milliseid erinevaid ülesandeid kopeerimisülesannete kategoorias leidis, analüüsi õppematerjale ka sellest lähtuvalt. Ilmnes, et *I Love English* õpikutes ja töövihikutes oli esindatud kuus erinevat liiki kopeerimisülesandeid. *Click on* sarjas puudusid järelkopeerimisülesanded. Erinevatest kopeerimisülesannetest esines analüüsitud õppematerjalides kõige enam **sõnade kopeerimise ülesandeid** (70) – 26,2%. Neis ülesannetes pidid õpilased näiteks leidma loetelus mittesobiva sõna (*Find the odd man out*) või leidma ühest pikast sõnast mitu erinevat (*See how many words you can find in this long word*). Õpilased pidid ka otsima loendist sobiva sõna ja kirjutama selle vastava pildi alla (*Label the clothes. Use the words in the list*). Kõige enam oli sõnade kopeerimise harjutusi *Click on. Starter*'is – 21,3%, millele järgnes *I Love English 3*, kus sõnade kopeerimisülesanded moodustasid 9,2% sarjas leiduvatest kopeerimisülesannetest. Kõige vähem oli seda liiki ülesandeid *Click on 2*'s – 4,5% (vt joonis 1).

Nii **järjestamis-** kui ka **sorteerimisülesandeid** oli uuritud valimis (67) 24,5% kopeerimisülesannetest. **Järjestamisülesannetes** tuli enamasti järjestada tähti, et moodustuksid sõnad (*Rearrange the letters to make up words*) või tuli järjestada sõnu, et moodustuksid laused (*Rearrange the words to make up sentences*). Leidis ka ülesandeid, kus sõnu tuli panna tähestikulisse järjekorda (*Write the words in alphabetical order*). Kõige rohkem leidis järjestamisülesandeid *I Love English 2*'s – 11,9% ning *Click on. Starter*'is oli nende osakaal 11,2%. Kõige vähem leidis seda liiki kopeerimisülesandeid *Click on 2* õppekomplektis – 2,2%. **Sorteerimisülesannetes** pidid õpilased näiteks kirjutama sõnu õigesse kohta (*Write the words in the right place*) või õigele reale (*Write the words on the correct line*). Kõige arvukamalt sisaldas sorteerimisülesandeid *Click on 1*'s – 16,9%. *Click on. Starter*'is oli neid 9,0% ning kõige vähem *I Love English 2*'s – 4,9% (vt joonis 1).

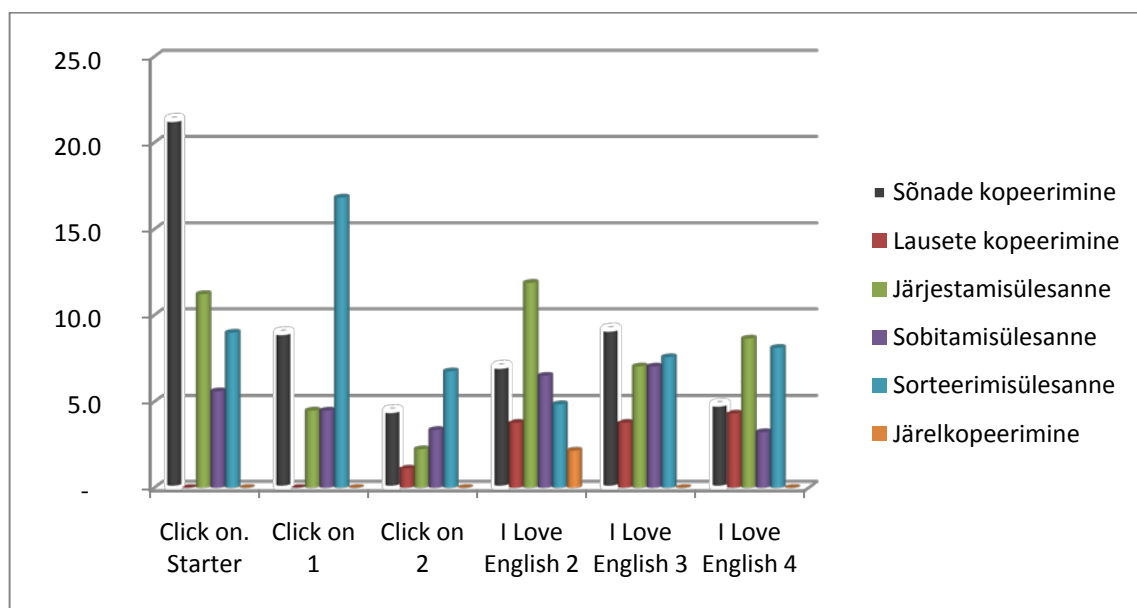
Sobitamisyülesandeid (43) oli kokku 15,7% kopeerimisülesannetest. Neis tuli õpilastel näiteks sobitada kokku pildid ja laused (*Match the sentences to the pictures*) või erinevad sõnad (*Match and write the words*). Enim sisaldas seda liiki ülesandeid *I Love English 3* –

7,0%, sellest veidi vähem *I Love English 2's* – 6,5%. Kõige vähem leidis sobitamisülesandeid *I Love English 4* – 3,2% (vt joonis 1).

Lausete kopeerimise ülesanded (23) moodustasid 8,4% kõigist kopeerimisülesannetest. Neis ülesannetes oli näiteks õpilastele ette antud tekst, kus sõnavahed paiknesid valedes kohtades ning õpilased pidid kirjutama teksti õigesti ümber (*Write the text as a letter*). Ka leidis ülesandeid, kus õpilased pidid tabelis olevatest sõnadest moodustama lauseid (*Use the table to make sentences*). Kõige enam leidis lausete kopeerimise ülesandeid *I Love English 4* õppekomplektis – 4,3%. Nii *I Love English 3's* kui ka *I Love English 2's* oli nende osakaal 3,8%. *Click on. Starter's* ja *Click on 1's* lausete kopeerimise ülesanded puudusid (vt joonis 1).

Järelkopeerimise ülesandeid leidis antud valimis kõige vähem – neli ning need olid kõik *I Love English 2's* (vt joonis 1).

Erinevat liiki kopeerimisülesannete sagedus on toodud joonisel 1.

Joonis 1. Erinevat liiki kopeerimisülesannete sagedus (%).

Kokkuvõtvalt võib välja tuua, et *Click on* sarjas oli kopeerimisülesandeid vähe – 9,3% kirjutamisülesannetest. Suurema osa neist moodustasid sõnade kopeerimise (34,8%) ning sorteerimisülesanded (32,6%). Selles sarjas ei leidunud ühtegi järelkopeerimise ülesannet ning vähesel määral oli lausete kopeerimist (1,1%). Samas oli *I Love English* sarjas kopeerimisülesannete osakaal 27,2% kirjutamisülesannetest. Neist enim oli järjestamisülesandeid (27,6%) ning nendele järgnesid sõnade kopeerimise ülesanded (21,1%). Kõige vähem leidis nimetatud sarjas järelkopeerimist (2,2%) (vt tabel 4). Erinevat liiki

kopeerimisülesannete jaotuse osas uuritud sarjades näitas χ^2 test statistiliselt olulist erinevust ($p=0.001$, $\chi^2=20.9$). Post-hoc analüüs selgitas välja statistiliselt olulise erinevuse sõnade kopeerimise ($z=2.4$), lausete kopeerimise ($z=3.0$), järjestamis- ($z=1.7$) ning sorteerimisülesannete ($z=2.2$) esinemissageduses. Statistiliselt olulist erinevust ei olnud sobitamisülesannete ($z=0.7$) esinemissageduses.

Erinevate kopeerimisülesannete arv ning sagedus sarjades on toodud tabelis 4.

Tabel 4. Kopeerimisülesannete liigid.

	Click on		I Love English	
	N	%	N	%
Kopeerimisülesanded	89	9,3	185	27,2
Sõnade kopeerimise ül.	31	34,8	39	21,1
Lausete kopeerimise ül.	1	1,1	22	11,9
Järjestamisülesanne	16	18,0	51	27,6
Sobitamisülesanne	12	13,5	31	16,8
Sorteerimisülesanne	29	32,6	38	20,5
Järelokopeerimise ül.	0	0,0	4	2,2

Märkus: ül.- ülesanne.

Kontrollitud kirjutamise ülesanded. Kontrollitud kirjutamise ülesanded (1257) moodustasid 76,7% valimis leiduvatest kirjutamisülesannetest. Ka erinevates õppekomplektides oli nende osa kõige suurem – *I Love English* sarjas 67,4% ning *Click on* sarjas 83,4%. Kui *Click on* sarjas leidis viis erinevat liiki kontrollitud kirjutamise ülesandeid, siis *I Love English* sarjas leidis lisaks ka tõlkimisülesandeid. Selleks, et teada saada, milliseid erinevaid ülesandeid kontrollitud kirjutamise ülesannete kategoorias leidis, analüüsiti õppematerjale ka sellest lähtuvalt. Selgus, et erinevatest ülesannete liikidest esines kõige enam **täiendamisülesandeid** (902) – 71,8% kõikidest kontrollitud kirjutamise ülesannetest. Enamasti oli need lünkharjutused, kus õpilastel tuli näiteks panna sulgudes olevad sõnad vastavasse aega (*Put the verbs in the brackets into the present simple*), täiendada lauseid sõnadega etteantud loetlust (*Complete the sentences with in, on, or at*) või peast (*Fill in the correct word*). Kõige rohkem täiendamisülesandeid leidis *Click on 2's* – 31,4%, millele järgnes *Click on 1*, kus seda liiki ülesandeid oli 29,5%. Kõige vähem oli täiendamisülesandeid *Click on. Starter's* – 14,9% (vt joonis 2).

Koostamisülesanded (190) moodustasid 15,1% õppekomplektides leiduvatest kontrollitud kirjutamise ülesannetest. Neis tuli õpilastel kirjutada enda kohta käivaid lauseid (*Write true sentences about yourself using adverbs of frequency, as in the example*) või moodustada küsimusi (*You meet a friend who went on a holiday last week and you want him to tell you all about it. Write five questions you would ask him*). Enim leidis

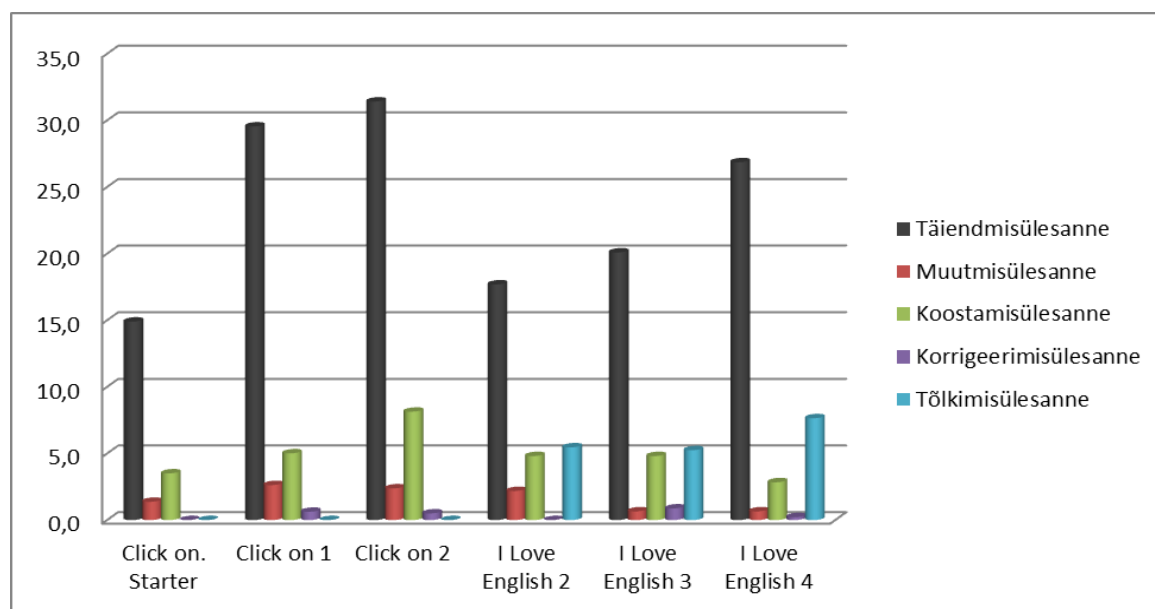
koostamisülesandeid *Click on 2's*, kus seda liiki ülesandeid oli 8,1%. *Click on 1's* oli neid 5,0%. Kõige vähem sisaldas seda laadi ülesandeid *I Love English 4* – 2,8% (vt joonis 2).

Muutmisülesandeid oli selles kategoorias 67 ehk 5,3% . Neis paluti õpilastel näiteks kirjutada lauseid ümber mitmuses (*Write the sentences in plural*) või asenda tumedaltrükitud sõnad (*Replace the words in bold with a subject or object pronoun, as in the example*). Muutmisülesandeid oli enam *Click on 1's* ja *Click on 2's*, vastavalt 2,6% ja 2,4%. Samas *I Love English 3's* ning *I Love English 4's* oli selliste ülesannete arv vaid kolm (0,7%) (vt joonis 2).

Kõige vähem sisaldasid uuritud õpikud ja töövihikud **korrigeerimisülesandeid** – 14 (1,1%). Neis ülesannetes tuli parandada tekstis või lauses olevad vead (*There is a mistake in each sentence. Correct the sentences*). *I Love English 3's* oli neli (0,9%) ja *Click on 1's* viis korrigeerimisülesannet (0,6%). *Click on. Starter's* ja *I Love English 2's* seda liiki ülesanded puudusid (vt joonis 2).

I Love English sarja õpikutes ja töövihikutes leidis ka **tõlkimisharjutusi**, kokku 84 (6,7% kontrollitud kirjutamise ülesannetest). Kõige rohkem oli neid *I Love English 4's* – 7,6%. *I Love English 2's* oli tõlkimisharjutuste osakaal 5,5% ning *I Love English 3's* 5,2% (vt joonis 2).

Erinevat liiki kontrollitud kirjutamise ülesannete sagedus sarjas on toodud joonisel 2.

Joonis 2. Erinevat liiki kontrollitud kirjutamise ülesannete sagedus (%)

Erinevaid sarju kokkuvõtvalt võrreldes ilmnes, et kontrollitud kirjutamise ülesanded moodustasid enamuse mõlemas uuritud sarjas leiduvates kirjutamisülesannetest – *Click on*

sarjas 83,4% ning *I Love English* sarjas 67,4%. Erinevat liiki kontrollitud kirjutamise ülesanded jaotusid uuritud sarjades χ^2 testi põhjal statistiliselt oluliselt erinevalt ($p=0.000$, $\chi^2=163.5$). Kõige enam oli mõlemas sarjas täiendamisülesandeid – *Click on*'s 75,8% ning *I Love English*'s 64,6%. Vähe leidis sarjades korrigeerimisülesandeid ning tõlkimisülesandeid oli vaid *I Love English* õppekomplektides (vt tabel 5). Analüüsid seda liiki ülesannete esinemissagedust post-hoc testiga, ilmnes, et statistiliselt olulised erinevused olid täiendamis- ($z=2.2$) ning muutmisülesannete ($z=2.0$) esinemissageduses, korrigeerimisülesannete ($z=0.1$) esinemissageduses statistiliselt olulist erinevust ei olnud.

Erinevat liiki kontrollitud kirjutamise ülesannete arv ning sagedus sarjades on toodud tabelis 5.

Tabel 5. Kontrollitud kirjutamise ülesannete liigid.

	Click on		I Love English	
	N	%	N	%
Kontrollitud kirjutamise ülesanded	799	83,4	458	67,4
Täiendamisülesanne	606	75,8	296	64,6
Muutmisülesanne	51	6,4	16	3,5
Koostamisülesanne	133	16,6	57	12,4
Korrigeerimisülesanne	9	1,1	5	1,1
Tõlkimisülesanne	0	0,0	84	18,3

Juhendatud ehk mudelkirjutamise ülesanded. Juhendatud kirjutamise ülesanded (107) moodustasid 6,5% valimis leiduvatest kirjutamisülesannetest. *Click on* õppematerjalides oli neid 7,3% ning *I Love English* sarjas 5,4% kõikidest kirjutamisülesannetest. Enamasti tuli õpilastel kirjutada artikkel, kiri, kuulutus vmt (*Write an article for a teens magazine about Jim Baxen's typical day. You can also use the article in Ex. 21 a, as a model.*). Kõige rohkem leidis mudelkirjutamisülesandeid *Click on* 1's –3,0%. Sellele järgnes *I Love English* 4, kus seda liiki ülesannete osakaal oli 2,8%. *I Love English* 2's oli mudelkirjutamisülesandeid vaid kolm (0,4%).

Mudelkirjutamist abistavad harjutused ning lisamaterjalid

Mudeltekst. Uuritud valimis oli mudeltekst 79 harjutuse juures (73,8%). *Click on* sarjas oli 92,9% harjutusi varustatud mudeltekstiga, kusjuures näiteks *Click on. Starter*'is oli iga mudelkirjutamise ülesande juures ka mudeltekst. Samas oli *I Love English* sarjas üksnes 37,8% ülesannetest varustatud mudeltekstiga, sealjuures *I Love English* 2's ei kaasnud ühegi kolmest ülesandest mudelteksti.

Eelharjutused. Uuritud valmis leidis kokku 24 erinevat liiki eelharjutust, *Click on* sarjas 23 ning *I Love English* sarjas viis. Mõne ülesande juures oli eelharjutusi rohkem kui üks, mistõttu oli 107 mudelkirjutamisülesande juures kokku 234 eelharjust. *Click on* sarjas esines ühe mudelkirjutamisülesande juures keskmiselt 3,1 eelharjutust. *I Love English* sarjas oli neid ühe ülesande juures keskmiselt 0,5. Kõige enam eelharjutusi ühe mudelkirjutamisülesande kohta oli *Click on 1's* ja *Click on 2's* – vastavalt 3,5 ja 3,6 eelharjust. Kõige vähem leidis neid *Love English 4's* – 0,4 eelharjutust ühe mudelkirjutamisülesande kohta.

Erinevat liiki mudelkirjutamise eelharjutuste arv õppekomplektides on toodud tabelis 6.

Tabel 6. Mudelkirjutamisülesande eelharjutused

	Click on. Starter	Click on 1	Click on 2	Kokku
Vasta küsimustele	2	28	28	58
Jutusta	3	17	9	29
Täienda teksti	7	13	6	26
Küsitle klassikaaslast vmt	3	4	0	7
Vali õige vastus	0	4	10	14
Moodusta lauseid	0	6	6	12
Sobita alapealkirjad ja lõigud	1	5	4	10
Pane lõigud õigesti järjekorda	1	5	4	10
Täida tabel	1	8	0	9
Sobita pilt ja tekst	0	4	1	5
Paranda tekst	1	1	4	6
Muuda tekst	0	2	4	6
Asenda avalauseid	0	0	4	4
Tee märkmeid	0	4	0	4
Esita teksti kohta küsimusi	0	1	3	4
Leia loole sobiv pealkiri	0	0	2	2
Sobita väide ja põhjendus	0	0	2	2
Pane laused tekstis õige koha peale	0	0	1	1
Sildista pildid	1	0	0	1
Jooni alla lõigu pealause	0	0	1	1
Jooni alla siduv sõna	0	0	1	1
Sobita teksti algus ja lõpp	0	0	1	1
Järjesta tegevused	0	0	1	1
Kokku	20	102	92	214
	I Love English	I Love English	I Love English	Kokku
	2	3	4	
Küsitle klassikaaslast vm	3	5	6	14
Jutusta	0	1	2	3

Sobita alapealkirjad ja lõigud	0	1	0	1
Täienda teksti	0	1	0	1
Täienda mõttekaarti	0	1	0	1
Kokku	3	9	8	20

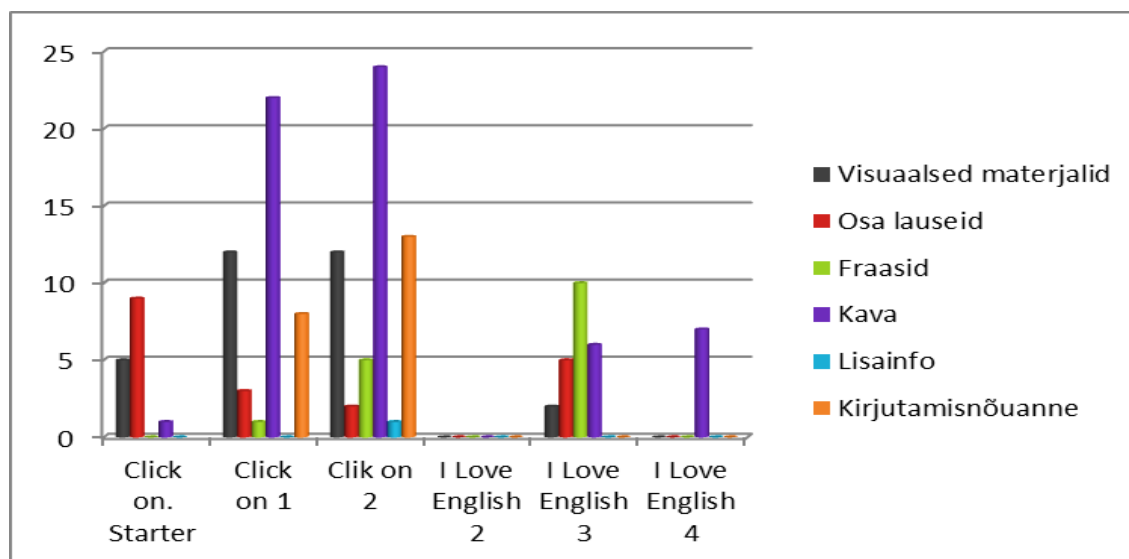
Valimis esinenud erinevatest mudelkirjutamise eelharjutustest moodustasid valdava osa ülesanded, kus tuli vastata küsimustele (58) või jutustada teksti (32) enne kirjutama asumist. Nendele järgnesid ülesanded, milles õpilased pidid täiendama mudelteksti puuduvaga (27), küsitلهma klassikaaslast (21) või valima loetelust õige vastuse (14).

Lisamaterjal. Lisaks mudeltekstile ning eelharjutustele pakuti mudelkirjutamisel õpilastele ka muid abistavaid materjale nagu visuaalsed materjalid (tabel, skeem, kuulutus, reklaam jne), algus- ja lõpulause, fraasid, kava, lisainfo vmt. Mõne harjutuse juures olid ka nõuanded (*writing tip*) või reeglid vastavat laadi teksti kirjutamiseks. *Click on* sarjas kasutati kuut erinevat liiki lisamaterjali ning *I Love English* sarjas nelja. Valimis leidunud 107 mudelkirjutamisülesande juures leidis lisamaterjale kokku 148 korral. *Click on* õppematerjalides kasutati ühe mudelkirjutamisülesande juures keskmiselt 1,7 ning *I Love English* sarjas 0,8 erinevat liiki lisamaterjali. Enim leidis lisamaterjalide kasutamist *Click on 2's* ning *Click on 1's*, vastavalt 2,2 ja 1,7 erinevat lisamaterjali ülesande kohta. *I Love English 4's* kasutati 19 mudelkirjutamisülesandest vaid seitsme puhul lisamaterjali – kava. *I Love English 2's* esinenud kolme mudelkirjutamisülesande juures ei kasutatud lisamaterjale üldse.

Kõige rohkem oligi lisamaterjalidest kasutatud kava – 60 korral (*Click on* sarjas 47 ja *I Love English* sarjas 13 harjutuse juures) või visuaalset materjali (29 juhul *Click on* sarja ning kahel korral *I Love English* sarja harjutuste juures). Neile järgnes kirjutamisnõuanne, mida leidis vaid *Click on* sarja harjutuste juures – 21 korral.

Erinevate mudelkirjutamise lisamaterjalide arv õppekomplektides on toodud joonisel 3.

Joonis 3. Erinevate lisamaterjalide arv mudelkirjutamisülesannetes.

Määratletud lugejaskond. Kindlaks määratud lugejaskonnaga mudelkirjutamisülesandeid leidis vaid *Click on* sarjas – 68,6% mudelkirjutamisülesannetes. *Click on 2*'s oli selliste ülesannete osakaal 28,6%, *Click on Starter*'s ja *Click on 1*'s vastavalt 75,9% ning 40,0% .

Kokkuvõtvalt võib välja tuua, et mõlemas sarjas esines juhendatud kirjutamise ehk mudelkirjutamisülesandeid kõige vähem – *Click on* sarjas 7,3% ja *I Love English* sarjas 5,4%. χ^2 test näitas, et ülesannetele lisatud abimaterjalid ja eelülesanded jaotusid erinevate õppesarjade vahel statistiliselt oluliselt erinevalt ($p=0.000$, $\chi^2=20.2$). Kuigi post- hoc test ei näidanud statistiliselt olulist erinevust mudeltekstide esinemisageduse osas ($z=1.5$), leidis mudeltekste *Click on* õppekomplektides 65 (92,9%) ning *I Love English* sarjades 14 (37,8%) mudelkirjutamisülesande juures. Eelharjutusi ning lisamaterjale oli *Click on* sarjas enam kui *I Love English*'is, vastavalt 214 ja 118 ning 20 ja 30. Õpilasele oli eelnevalt teada antud, kellele nad oma kirjutise adresseerivad vaid *Click on* õppematerjalides (vt tabel 7). Ka post- hoc analüüs näitas, et statistiliselt olulised erinevused ilmnisid eelharjutuste ($z=2.5$) ning lisamaterjalide ($z=3.4$) esinemissageduses.

Erinevate abistavate materjalide ja eelharjutuste arv sarjades on toodud tabelis 7.

Tabel 7. Abistavad materjalid ja eelharjutused mudelkirjutamise ülesannetes.

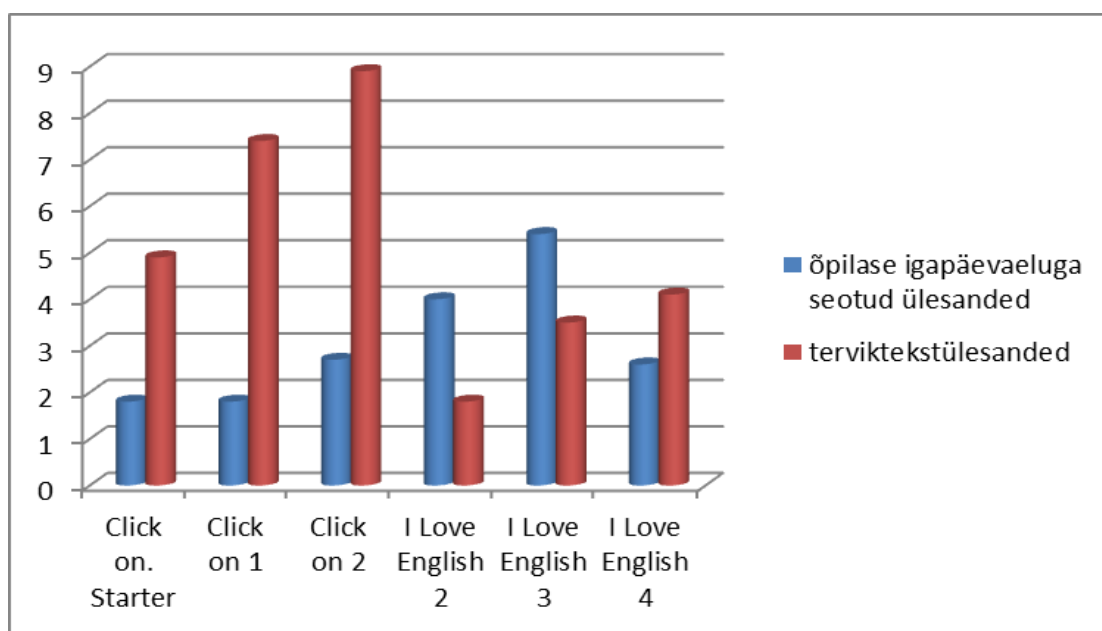
	Click on	I Love English
Juhendatud kirjutamise ülesanded	70	37
Mudeltekst	65	14
Eelharjutused	214	20
Lisamaterjalid	118	30
Määratletud lugejaskond	48	0

Õpilase igapäevaeluga seotud ülesanded ning terviktekstidel põhinevad ülesanded

Õpilase igapäevaeluga seotud ülesanded. Uurimusest ilmnes, et kokku 142 ehk 8,7% (*Click on's* – 6,3 % ja *I Love English's* – 12,1 %) kirjutamisülesannetest olid seotud õpilaste igapäevaeluga. Igapäevaeluga seotud ülesandeid leidis nii kontrollitud kirjutamise kui ka juhendatud kirjutamise ülesannete hulgas. Nii pidid õpilased näiteks vastama enda ja oma pere kohta käivatele küsimustele (*Answer the questions about you and your family*) või moodustama lauseid oma toa kohta (*What is there in your room? Write 5 sentences*). Juhendatud kirjutamise ülesandes tuli õpilastel näiteks kirjutada kiri oma kujuteldavale kirjasõbrale, jutustades endast, oma koolist ja lemmikainetest. Kõige enam õpilaste igapäevaeluga seotud ülesandeid leidis *I Love English 3's* – 5,4%, sellele järgnes *I Love English 2*, kus need moodustasid 4,0% sarja kirjutamisülesannetest (vt joonis 4).

Terviktekstidel põhinevad ülesanded. Terviktekste kasutati mõnedes kontrollitud kirjutamise ülesannetes ning kõikides valimis leidunud juhendatud kirjutamise ülesannetes. Kokku oli terviktekstülesandeid 267 (16,3%) kõikidest kirjutamisülesannetest. *Click on* sarjas oli neid 21,2% ja *I Love English* sarjas 9,4 %. Kõige rohkem oli kasutatud terviktekste *Click on 2's* – 8,9% sarja kirjutamisülesannetest. Sellele järgnes *Click on 1*, kus terviktekstide osakaal oli 7,4%.

Õpilase igapäevaeluga seotud kirjutamisülesannete ning terviktekstülesannete sagedus õppekomplektides on toodud joonisel 4.

Joonis 4. Õpilase igapäevaeluga seotud ülesannete ning terviktekstülesannete sagedus (%).

Kokkuvõtvalt oli õpilase enda eluga seotud kirjutamisülesandeid *I Love English* sarjas (12,1%) enam kui *Click on*'s (6,3%). Terviktekstülesandeid aga oli arvukamalt *Click on* sarjas (21,2%) (vt tabel 8). χ^2 test luges õpilase eluga seotud kirjutamisülesannete ja terviktekstülesannete jaotuse sarjades statistiliselt oluliselt erinevaks ($p=0.000$, $\chi^2=46.1$). Post-hoc analüüs näitas, et statistiliselt oluline erinevus oli erinevates sarjades nii õpilase eluga seotud ülesannete ($z=6.8$) kui ka terviktekstülesannete ($z=6.8$) esinemissageduses.

Õpilase igapäevaeluga seotud ülesannete ning terviktekstidel põhinevate ülesannete arv ja esinemissagedus sarjades on toodud tabelis 8.

Tabel 8. Õpilaste eluga seotud ning terviktekstülesannete arv ja sagedus.

	Click on		I Love English	
	N	%	N	%
Õpilase eluga seotud ül.	60	6,3	82	12,1
Terviktekstülesanded	203	21,2	64	9,4

Märkus: ül.-ülesanne.

Kontrollimaks uurimuse tulemuste usaldusväarsust, võrreldi antud uurimuse tulemusi *I Love English 3* õppekomplekti kohta teise uurija, Sirje Trisna, poolt teostatud uurimusega. Korrelatsiooni tulemuseks oli $r=0.996$. Seega võib järeldada, et käesoleva töö uurimuse tulemused on usaldusväärsed.

Arutelu

Kirjutamisoskust peetakse üheks olulisemaks osaoskuseks võõrkeele õpetamisel, sest see annab selle valdajale eelise teiste ees, loob eduka ja enesekindla inimese, kes on elus hakkama saamiseks varustatud teadmiste ja oskustega (Hodson & Jones, 2002; Tribble, 2010), mida vajatakse nii sotsiaalses, professionaalses kui ka akadeemilises elus (Hyland, 2002). Samuti on aina tähtsamaks muutunud suhtlemine läbi interneti, mis nõuab head inglise keeles kirjutamise oskust (Hyland, 2003). Võõrkeeletunnis on kirjutamisel lisaväärtus, sest see sunnib õppijat nii õppima kui ka tagasisidet andma võõrkeeles (Jung, 2006; Rao, 2007) ning aitab seeläbi süvendada grammatikateadmisi ja õpitud sõnavara. Sellest tulenevalt oli käesoleva uurimuse eesmärgiks välja selgitada, milliseid erinevaid kirjutamisoskust arendavaid ülesandeid põhikooli teise kooliastme inglise keele õppematerjalid – *Click on* ja *I Love English* – pakuvad ning millised sarnasused ja erinevused õppesarjade vahel ilmnevad.

Eestis õpikutele kehtestatud nõuded toovad välja, et õpilastele suunatud õppematerjal peab sisaldama mitmekesisist harjutustikku (Nõuded õpikutele ..., 2009). Käesolevast uurimusest

selgus, et mõlemas uuritud sarjas leidis pea kõiki kopeerimis-, kontrollitud kirjutamise ja ka juhendatud kirjutamise ülesandeid, mida erinevad autorid (Skopinskaya, 1996; Kärtner, 2000) välja toovad. *Click on* õppesari ei sisaldanud vaid järelkopeerimise ülesandeid. *I Love English* sarjas lisandusid neile veel tõlkimisülesandeid. Tõlkimisülesannete puudumine *Click on* sarjas on mõistetav, kuna see sari on mõeldud kasutamiseks üle maailma. Ilmnes ka, et mõnda liiki ülesandeid oli õppematerjalides arvukamalt (täiendamisülesanded ja koostamisülesanded) kui teisi liike (järelkopeerimise ning korrigeerimise ülesanded). Seetõttu võib õpikute ja töövihikute kasutajatel jääda mulje, et neis leiduv harjutustik on ühekülgne. Selles osas võib nõustuda Tikerpe (2005) ja Vassiljeva (2007) uurimustega, kus leiti, et võõrkeelte õpikutes ja töövihikutes kasutatakse eelistatult täiendamis- või koostamisharjutusi.

Erinevat liiki kirjutamisülesandeid eraldi vaadeldes ilmnes, et kopeerimisülesandeid esines uuritud valimis kokku vähe. Kuna kopeerimisülesanded on kõige lihtsamad kirjutamisülesanded ja sobivad pigem algajatele keeleõppijatele, on põhjendatud nende väiksem osakaal. Ka Põhikooli riiklik õppekava (2010) toob välja, et teises kooliastmes peaks sõnavara, õigekirjaoskuse ning grammatikateadmiste kõrval oluliselt rohkem pöörama tähelepanu tekstiloomeskuse arendamisele, mida aga kopeerimisülesanded ei taga. Sarju eraldi vaadeldes selgus, et *I Love English* sarjas oli kopeerimisülesandeid arvukamalt kui *Click on* sarjas. Kuna aga ülesannete valikul liigutakse kergematelt ülesannetelt raskemate suunas ning üleminekud peavad olema sujuvad (Byrne, 1991), võib selline valik *I Love English* õpikutes ja töövihikutes olla põhjendatud, et õpilane tajuks, kuivõrd paremaid töid ta suudab kirjutada, kui tema oskused suurenevad. Saadud tulemustest võib ka järeldada, et *I Love English* õppematerjalides peetakse sõnavara õpetamist läbi kirjutamisülesannete olulisemaks kui *Click on* sarjas, kuna kopeerimisülesannetes on põhirõhk õigekirjareeglite õppimisel ning sõnavara suurendamisel (Byrne, 1991).

Kõige rohkem leidis nii kogu valimis kui ka õpikusarju eraldi vaadeldes kontrollitud kirjutamise ülesandeid, kuigi erinevad uurijad (Läänemets, 1992; Moon, 2008; Tomlinson, 2010) leiavad, et need ei peaks kirjutama õpetamisel olema valdavad. Kuna seda liiki ülesannete kaudu on lihtsam õpetada baasoskusi (Moon, 2008, Tomlinson, 2010) ning selliseid ülesandeid on võimalik kiiresti kontrollida (Kärtner, 2000), siis võib see olla põhjuseks, miks neid esines õpikutes ja töövihikutes arvukalt. Samuti võib uurimuse tulemustest järeldada, et mõlemas sarjas leidub rohkelt grammatika õpetamisele suunatud ülesandeid, kuna kontrollitud kirjutamise ülesannetes on põhirõhk lausestruktuuri õppimisel ning grammatikateadmiste rakendamisel (Skopinskaya, 1996). Samas võib seda liiki

ülesannete rohkuse tõttu tekkida oht, et kirjutamisoskuse arendamine muutub õpilastele üksluiseks ning kuigi tagatakse erinevate keeleteadmiste omandamine, ei suuda õpilased omi mõtteid inglise keeles piisavalt hästi väljendada.

Juhendatud ehk mudelkirjutamise ülesandeid oli nii uuritud valimis kokku kui ka sarjades eraldi kõige vähem. Siiski leiavad mitmed uurijad (Jung, 2006; Moon, 2008; Sheils, 1993; Tomlinson, 2010), et mõnikord on baasoskusi lihtsam ja meeldivam õpetada läbi õpilaste endi kirjutiste. Mudelkirjutamisülesannete vähesus uuritud valimis on mõneti mõistetav, kuna need võtavad õpilastelt palju aega. Samas aga võiks iga peatükk või teema sellega lõppeda. Uurimusest ilmneski, et *Click on* sarjas leidis mudelkirjutamisülesanne nii iga õpiku kui töövihiku peatüki ning kordamisosa juures. *I Love English* sarjas oli neid harvemalt – ligi poolte peatükkide juures ei leidunud ühtegi mudelkirjutamisülesannet. Seega *I Love English* sarja puhul võib nõustuda nii Jungi (2006) kui ka Tomlinson ja Masuhara (2008) arvamusega, et kirjalik tekstiloomine on võõrkeeleõppematerjalides jäänud tagaplaanile.

Uuriti ka, mil määral on õpikutes ja töövihikutes pööratud tähelepanu sellele, kuidas õpilast mudelkirjutamisel toetada. Kuna teksti loomine on õpilastele raske ning nõuab erinevate oskuste – loomingulisus, õigekirjaoskus, grammatika tundmine, sobiva sõna valik, lausete sidumisoskus, tekstiloomine, stiilitunnetus ning idee olemasolu – samaaegset kasutamist (Evans, 2001; Phillips, 1994), ei saa mudelkirjutamise puhul piirduda vaid instruksioonide jagamisega (Almond (2001, Corden, 2002 j); Zemach & Islan, 2006; Tribble, 2010). Seega on vaja õpilastele pakkuda erinevaid kirjutamist abistavaid materjale nagu mudeltekst, eelharjutused, stimuleerivad lisamaterjalid ning adressaat, kellele kirjutada (Byrne, 1991; Corden, 2002; Hyland, 2003 jt). Uurimuse tulemused näitasid, et *Click on* õppesarjas leidis abistavaid materjale või harjutusi ülekaalukamalt kui *I Love English* sarjas. Näiteks kui *Click on* sarjas oli mudeltekst pea iga mudelkirjutamisülesande juures, siis *I Love English* sarjas oli neid vähem kui poolte ülesannete juures. Samuti oli eelharjutuste ning lisamaterjalide valik *Click on* sarjas tunduvalt suurem ning mitmekesisem kui *I Love English* sarjas. Seetõttu võib oletada, et *I Love English* sarja puhul on nende leidmine ning koostamine jäetud õpetaja kanda või ei pöörata nendele tunnis erilist tähelepanu. See võib ka olla põhjuseks, miks nii õpetajad kui ka õpilased peavad kirjutamist tüütuks ning raskeks, nagu tõdevad mitmed autorid (nt Byrne, 1991; Hyland, 2003).

Õpilase igapäevaeluga seotud harjutuste kasutamist õpikutes ja töövihikutes peetakse oluliseks, kuna need aitavad õpilasi stimuleerida ning kinnistada arusaama kirjutamisoskuse vajalikkusest (Byrne, 1991; Mikk, 2000; Moon, 2008; Tomlinson, 2010). Terviktekstülesanded

aga annavad õpilasele tekstinäidise (Hedge, 2000). Uurimuse tulemused näitasid, et nii õpilaste igapäevaelu käsitlevaid kirjutamisülesandeid kui ka terviktekstülesandeid oli kogu valimis aga ka sarjades eraldi vähe. Sama on tõdenud ka mitmed teised autorid (nt Hyland, 2003; Tomlinson, 2008; Tomlinson ja Masuhara, 2008). See võib olla tingitud sellest, et õpetatava keeleteema sidumine õpilaste enda eluga või sobivate autentsete tekstide leidmine ning kohandamine on üsna vaearikas ning aeganõudev.

Võrreldes kirjutamisülesannete esinemissagedust *Click on* ja *I Love English* sarjades, võib välja tuua, et kuigi post-hoc test näitas statistiliselt olulist erinevust sarjades nii kopeerimis- kui ka kontrollitud kirjutamise ülesannete esinemissageduses, olid need mõlemas sarjas valdavateks. Saadud tulemused kinnitavad Tomlinson ja Masuhara (2008) poolt tehtud järeldusi, et Ühendkuningriigis kirjastatud õppematerjalides keskendutakse enamasti keelestruktuuride õpetamisele, aga ka seda, et Eestis kirjastatud *I Love English* õppesari ei erine selles osas neist. Juhendatud kirjutamise ülesannete esinemissageduses statistiliselt olulist erinevust ei ilmnunud, kuigi *Click on* sarjas leidis neid poole rohkem kui *I Love English* sarjas. Selline erinevus statistika ja vaatluse tulemustes võib olla põhjustatud sellest, et *Click on* sarjas oli kirjutamisülesandeid kokku ligi poole rohkem kui *I Love English* sarjas. Sellest tulenevalt võib siiski arvata, et kuigi mõlemas sarjas on põhitähelepanu sõnavara, õigekirja ja grammatikateadmiste pideval kordamisel, pööratakse *Click on* õppematerjalides rohkelt tähelepanu ka tekstilooimeoskuse arendamisele.

Eriti torkas silma erinevates sarjades kasutatavate mudelkirjutamisülesannete püstitus. Kui *Click on* sarjas kaasnes iga sellise ülesandega palju õpilast abistavat materjali, siis sama ei saa öelda *I Love English* sarja kohta. Sellest tingituna võib *Click on* sarjaga töötavatel õpetajatel ja õpilastel olla lihtsam arendada tekstilooime oskusi kui *I Love English*'iga töötavatel.

Sarjades leidunud õpilaste igapäevaeluga seonduvate ning terviktekstülesannete kasutamissagedus oli küll statistiliselt erinev, kuid nende osakaal kirjutamisülesannetest oli mõlemas sarjas väga väike. Seetõttu võib oletada, et uuritud sarjades ei pöörata tähelepanu sellele, et ülesande sisu muudaks kirjutamisoskuse arendamise õpilasele huvitavamaks. Samuti võib tulemustest järeldada, et mõlemad uuritud õppesarjad sarnanevad selles osas USA-s kirjastatud õpikute ja töövihikutega, kuna seal kirjastatud õppematerjalides leiduvate harjutuste tekstid ei ole enamasti seotud õpilaste huvialadega (Frazier & Juza, 2008).

Käesolevas uurimuses väljatoodud järelduste põhjal ei saa teha laiaulatuslikke järeldusi, kuna uuritud valim oli väike, hõlmates vaid kahte II kooliastmes kasutatavat õpikute sarja. Kuna käesoleva tööga sarnaseid uurimusi ei suudetud leida, tuli uurimuses kasutatud

mõõtevahend ise koostada. Mõõtevahendi sobivuse testimiseks oleks pidanud seda erinevate uurijate poolt katsetama ning seejärel parandused sisse viima. Antud mõõtevahendiga uuris ühte osa valimist lisaks vaid üks uurija. Kuigi kahe uurimuse tulemused olid usaldusväärsed, ei andnud teine uurija hinnangut mõõtevahendi sobivusele. Ulatuslikumate järelduste tegemiseks võiks valim olla suurem ning analüüsida võiks kõigis põhikooli astmetes kasutatavaid õppekomplekte. Lisaks võiks küsida ka õpetajate arvamust õppekomplektides leiduvate kirjutamisoskust arendavate harjutustike kohta. Praktilisest küljest vaadatuna on käesolevas töös esitatud mõtted ja järeldused olulised inglise keele õpetajatele teadvustamiseks kirjutamisülesannete valiku tähtsust kirjutamisoskuse arendamisel. Uurimustöö tulemustest ja järeldustest juhindudes on võimalik leida oma eesmärkidele sobivaid õppematerjale või kohandada neis leiduvaid ülesandeid.

Tänuõnad

Tahaksin tänada Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži statistika õppejõudu Kandela Õuna, kes nõustas ja abistas uurimustöös statistiliste analüüside tegemisel. Samuti tahan tänada Pärnu Koidula Gümnaasiumi inglise keele õpetajat Sirje Trisnat, kes kontrolluurijana vaatles kirjutamisülesandeid ühes õppekomplektis, aidates seeläbi tagada tulemuste usaldusväärsuse.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Bae, J., & Bachman, L. F. (2010). An Investigation of Four Writing Traits and Two Tasks Across Two Languages. *Language Testing*, 27(2), 213-234.
- Bolitho, R. (2008). Materials Used in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union. In B.Tomlinson (Eds.), *English Language Learning Materials: A Critical Review* (pp. 213-222). London: Continuum.
- Buehl, D. (2002). *Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis*. Tallinn: SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus.
- Byrne, D.(1991). *Teaching Writing Skills*. London: Longman.
- Corden, R. (2002). *Developing Narrative Writing 7-13, UKRA*. England: United Kingdom Reading Association.
- Davis, P., & Rinvoluceri, M. (2000). *Dictation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellis, S., & Mills, C. (2002). *Connecting, Creating: New Ideas in Teaching Writing*. Royston: United Kingdom Reading Association.
- Evans, J. (2001). *The Writing Classroom: Aspects of Writing and the Primary Child 3-11*. London: Fulton.
- Frazier, J., & Juza, P. (2008). Materials Used in the USA. In B.Tomlinson (Eds.), *English Language Learning Materials: A Critical Review* (pp 179-192). London: Continuum.
- Gerngross, G., Puchta, H., & Thornbry, S. (2006). *Teaching Grammar Creatively*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hadfield, C., & Hadfield, J. (2000). *Simple Writing Activities*. Oxford: Oxford University Press.
- Hadfield, C., & Hadfield, J. (2004). *Writing Games*. Harlow (Essex): Longman.
- Harmer, J. (2003). *The Practise of English Language Teaching*. Harlow: Pearson Education Ltd.
- Hedge, T. (2000). *Writing*. Oxford: Oxford University Press.
- Hiatt, K., & Rooke, J. (2002). *Creativity & Writing Skills. Finding a Balance in the Primary Classroom*. London: David Fulton Publishers.
- Hodson, P., & Jones, D. (2002). *Teaching Children to Write*. London: David Fulton Publishers.
- Hyland, K. (2002). *Teaching and Researching Writing*. Harlow (England): Longman.
- Hyland, K. (2003). *Second Language Writing*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Ibrahim, H. (2006). *The Effect of Using the Reading for Writing Approach on Developing the Writing Ability of Egyptian EFL Learners and Their Attitudes Towards Writing*.
Külastatud aadressil
<http://web.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/detail?hid=122&sid=901e5b65-456f-4f73-8eb5-a4a6f72288d3%40sessionmgr110&vid=4&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=eric&AN=ED498363>
- Jung, M. (2006). *Keelemängulised tekstid kirjaliku tekstiloomes impulssidena saksa keele õpetamisel võõrkeelena: analüütiline ülevaade*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Kalmus, V. 2004. What do pupils and textbooks do with each other?: Methodological problems of research on socialization through educational media. *Journal of Curriculum Studies*, 36(4), 469–485.
- Kärtner, P. (2000). *Kirjutamisoskuse arendamine*. Tallinn: TEA kirjastus.
- Läänemets, U. (1992). *Kuidas hinnata keeleainete õppevara?* Tallinn: E-Info.
- Mikk, J. (2000). *Textbooks: Research and Writing*. Frankfurt am Main [etc.]: Lang.
- Moon, J. (2008). L2 Children and Writing: a Neglected Skill? *ELT Journal*, 62(4), 398-400.
- Nicholls, J. (2003). Methods in School Textbook Research. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, 3(2), 11- 26.
- Nõuded õpikutele, töövihikutele, tööraamatutele ja muule õppekirjandusele, nõuded retsenseerimisele ja kinnitumärke vormile*. (2009). Riigi teataja. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13219555>
- Phillips, S . (1994). *Young Learners*. Oxford: Oxford University Press.
- Põhikooli riiklik õppekava*. (2010). Riigi teataja. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13273133>
- Prodromou, L., & Mishan, F. (2008). Materials Used in Western Europe. In B. Tomlinson (Eds.), *English Language Learning Materials: A Critical Review* (pp. 193-212). London: Continuum.
- Raimes, A. (1983). *Techniques in Teaching Writing*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Rao, Z. (2007). Training in Brainstorming and Developing Writing Skills. *ELT Journal*, 61(2), 100-106.
- Reid, J. (2002). Writing. In R. Carter, & D. Nunan (Eds.), *The Cambridge Guide to Teaching English to Speakers of Other Languages* (pp. 28-33). Cambridge: Cambridge University Press.

- Reilly, J., & Reilly, V. (2005). *Writing with Children*. Oxford: Oxford University Press.
- Saks, K. (1997). *Mänge võõrkeeletundideks*. Tallinn: Koolibri.
- Sheils, J. (1993). *Communication in the Modern Languages Classroom*. Strasbourg: Council of Europe Press.
- Skogen, K., & Holmberg, J. B. (2004). *Kohandatud õpe ja kaasav kool*. Tartu: El Paradiso.
- Skopinskaya, L. (1996). *A Handbook of English Language Teaching*. Tallinn: Koolibri.
- Slattery, M., & Willis, J. (2001). *English for Primary Teachers*. Oxford: Oxford University Press.
- Steele, J., Temple, C., Meredith, K., & Walter, S. (1997). *Lugemine ja kirjutamine iseseisva mõtleja kujundamiseks*. Käsiraamatud I-VII. Tallinn: Avatud Meelte Instituut.
- Zemach, P. E., & Islan, C. (2006). *Writing in Paragraphs*. London: Macmillan Publishers Limited.
- Thornbury, S. (2002). *How to Teach Vocabulary*. London: Pearson Education Limited.
- Tikerpe, A. (2005). *Kirjutamisoskuse arendamine eesti keele kui teise keele õppetunnis*. Publitseerimata magistritöö. Narva: Narva Kolledž.
- Tomlinson, B. (2008). Language Acquisition and Language Learning Materials. In B. Tomlinson (Eds.), *English Language Learning Materials: A Critical Review* (pp. 3-13) London: Continuum.
- Tomlinson, B. (2010). Introduction: Principles and Procedures of Materials Development. In N. Harwood (Eds.), *English Language Teaching Materials. Theory and Practice* (pp. 1-31). USA: Cambridge University Press.
- Tomlinson, B., & Masuhara H. (2008). Materials Used in the UK. In B. Tomlinson (Eds.), *English Language Learning Materials: A Critical Review* (pp. 159-178). London: Continuum.
- Tribble, C. (2010). A Genre-based Approach to Developing Materials for Writing. In N. Harwood (Eds.), *English Language Teaching Materials. Theory and Practice* (pp. 157-178). USA: Cambridge University Press.
- Uusen, A. (2006). *Põhikooli I ja II astme õpilaste kirjutamisoskus*. Tallinn: TLÜ Kirjastus
- Vassiljeva, V. (2007). *The Writing Part of the English School Examination: Where Did the Two Points Go?* Publitseerimata bakalaureusetöö. Narva: Narva Kolledž.

Uurimuses analüüsitud õpikud ja töövihikud

Evans, V., & O'Sullivan. N. (2002). *Click on. Starter. Student's book*. Newbury: Express Publishing.

Evans, V., & O'Sullivan. N. (2002). *Click on. Starter. Workbook*. Newbury: Express Publishing.

Evans, V., & O'Sullivan. N. (2010). *Click on 1. Student's book*. Newbury: Express Publishing.

Evans, V., & O'Sullivan. N. (2007). *Click on 1. Workbook*. Newbury: Express Publishing.

Evans, V., & O'Sullivan. N. (2010). *Click on 2. Student's book*. Newbury: Express Publishing.

Evans, V., & O'Sullivan. N. (2010). *Click on 2. Workbook*. Newbury: Express Publishing.

Jõul, M., & Kurm, Ü. (2004). *I Love English 2. Student's book*. Tartu: Studium.

Jõul, M., & Kurm, Ü. (2004). *I Love English 2. Workbook*. Tartu: Studium.

Jõul, M., & Kurm, Ü. (2005). *I Love English 3. Student's book*. Tartu: Studium.

Jõul, M., & Kurm, Ü. (2005). *I Love English 3. Workbook*. Tartu: Studium.

Jõul, M., & Kurm, Ü. (2006). *I Love English 4. Student's book*. Tartu: Studium.

Jõul, M., & Kurm, Ü. (2006). *I Love English 4. Workbook*. Tartu: Studium.